

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACTIUNEA ȘI ADMINISTRATIUNEA:
BRAȘOVŪ, piața mare Nr. 22.

SĂ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

O seriă garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicat

Scrisori nefranate nu se primesc. — Manuscrisuri nu se retrămit.

Pe ună ană 12 flor., pe șese luni 6 flor., pe trei luni 3 flor.
România și străinătate:
Pe ună ană 40 fr., pe șese luni 20 fr., pe trei luni 10 franci.

ANULŪ XLIX.

N°. 225.

Luni, Marți 7 (19) Octomvre.

1886.

NOU ABONAMENTŪ

la

„GAZETA TRANSILVANIEI.“

Cu 1 Octomvre 1886 st. v., s'au început un nou abonamentŪ, la care invităm pe toți onorații amici și sprijinitori ai fôiei nôstre.

Prețul Abonamentului:

Pentru Austro-Ungaria:

pe trei luni 3 fl.

„șese „ 6 „

„ unŪ anŪ 12 „

Pentru România și străinătate:

pe trei luni 10 franci

„șese „ 20 „

„ unŪ anŪ 40 „

Abonarea se pôte face mai ușorŪ și mai repede prin mandate postale.

Abonaților de pân'acum li-se recomandă a însemna pe cuponŪ numărulŪ fâșiei sub care au primitŪ diarulŪ.

Domnii ce se vorŪ abonă din nou se binevoescă a scrie adresa lămuritŪ și a arêta și posta ultimă.

Administrațiunea.

Ungurii și libertatea popórelorŪ.

(ArticulŪ finalŪ.)

BrasovŪ, 4 Octomvre 1886.

Ce voescŪ Ungurii cu politica lorŪ de „libertate“ și „independentă“ unгурescă?

Fruntașii lorŪ ni-o spunŪ în parlamentŪ, în adunări și în pressă, că voescŪ „să întărescă statulŪ ungarŪ.“

Fôrte bine. — AmŪ învățatŪ încă în clase primare cu toții, că și statulŪ este unŪ organismŪ, care e supusŪ acelorŪ legi naturale ca și alte organisme din lume. Ca să se pôtă desvolta în tótă puterea, pretinde și organismulŪ statului să fiă sănătoșe tóte părțile sale constitutive. Aceste părți însă au nevoiă, ca și membrele unui corpŪ, înainte de tóte de liberă mișcare, ca fiecare să-și pôtă împlini funcțiunea sa naturală, căci la din contră organismulŪ se slăbește și se vesteșește.

Avut'au în vedere politiciii unгурi aceste esigențe neînlăturabile ale legilorŪ naturei, când li s'a cerutŪ să dea organismului statului ungarŪ puțința de a se desvolta liberŪ și conformŪ cerințelorŪ naturale?

Înainte de tóte Ungurii dela putere au croitŪ pentru acestŪ statŪ o haină, ce nu se potrivea pe corpulŪ sêu, pentru că era prea strîmtă. În locŪ de a o lărgi, pentru ca tóte membrele lui constitutive să se pôtă mișca liberŪ întrînsa, ei de douăzeci de ani, de când au luatŪ frênele guvernului în mână, totŪ mereu o mai strîmtează printr'unŪ șirŪ infinitŪ de legi, de ordonanțe și de dispozițiuni asuprațore.

Lucră regimulŪ unгурescŪ pentru întărirea statului și în interesulŪ libertății și alŪ independenței sale, când se silește de a strînge popórele nemaghiare în chingile legilorŪ și ordonanțelorŪ specifice maghiare, cari împiedecă desvoltarea lorŪ liberă și naturală?

Dér — ȳice organulŪ opoziționalŪ din Clușiu — nu pôte servi spre întărirea statului, decă fiecare naționalitate ar avé constituția ei deosebită.

AmŪ voi să ne spună fôia unгурescă, când au cerutŪ Românii de aici o constituțiune deosebită românească? Și, decă nu le placŪ constituțiunile deosebite, cine îi împiedecă pe Ungurii de a face, ca constituțiunea esistentă să se modifice și să se lărgescă astfelŪ ca să pôtă încăpé în cadrulŪ ei și drepturile naționale ale popórelorŪ nemaghiare? Cine îi împiedecă de a aduce legi și ordonanțe nu pentru a suprima ci pentru a înainta desvoltarea individualității naționale ale acestorŪ popóre?

Décă esistă pentru ei vr'o piedecă, acestă pôte fi numai lipsa sêmțului de libertate și de dreptate, nenorocitulŪ șovinismŪ, ce s'a încuibatŪ în inima politicilorŪ unгурi, ameițindu-le mințile și turburându-le vederile.

În ceea ce privește modulŪ cum cugetă asupra libertății altorŪ popóre, precum și sêmțulŪ lorŪ de echitate și de dreptate, teroriștii unгурi de astăđi potŪ da mâna fără sfială cu Rușii. Ba noi susținemŪ, pe temeiulŪ experiențelorŪ, ce aprópe ȳilnicŪ trebuie să le facemŪ, că ei au întrecutŪ de multŪ pe Ruși și decă n'au pututŪ produce rezultate mai mari, à la Muravieff, cauza este că n'au puterea, de care dispune guvernulŪ marelui imperiu nordicŪ.

Să ne închipuimŪ numai unŪ momentŪ ce s'ar fi alesŪ de noi Românii și de instituțiunile nôstre, câte au mai rămasŪ încă în ființă decă miniștrii din Pesta arŪ fi dispusŪ numai timpŪ de unŪ anŪ de ȳile de puterea discreționară, ce-o esercită guvernulŪ din Petersburg față cu supușii ȳarului.

„Constituțiunea ungară“ — ne asigură fôia clușiană — „oferă scutŪ locuitorilorŪ de ori-ce rassă din acestŪ statŪ“. Acestă se pôte admite numai indirectŪ, încâtŪ adecă în adevărŪ constituțiunea esistentă a împiedecatŪ și împiedecă pe teroriștii de a procede curatŪ după calapodulŪ muscălescŪ.

Persecuțiunile în contra naționalitățilorŪ să și facŪ mai multŪ numai prin călcarea constituțiunei și a legilorŪ esistente și nu odată s'au jăluitŪ foile teroriste maghiare, că aceste legi le-au acordatŪ naționalitățilorŪ prea multă libertate. Ba s'au înființatŪ cu mare svonŪ și cu mari cheltueli Kulturegyleturi, numai și numai spre a puté împlé unele din lacunele, ce s'au ivitŪ în acțiunea de prigonire a limbei și a naționalității NemaghiarilorŪ, prin faptulŪ, că guvernulŪ, din cauza constituției esistente, nu dispune de puterea discreționară dorită.

„Societatea maghiară trebuie să sară în ajutorulŪ guvernului, căci puterea lui nu e de ajunsŪ spre a maghiarisa diferitele naționalități după cum pretinde interesulŪ statului unitarŪ maghiarŪ!“

Acestă a fostŪ devisa, cu care kulturegyletiștii s'au aruncatŪ în luptă. Fôia opozițională maghiară din Clușiu trebuie să-o sciă, căci ea stă în fruntea acestei lupte. De ce se mai frământă dér înzadarŪ, spre a ne face cu totadinsulŪ să credemŪ, că domnii Tisza, Apponyi, Szilagyi, Iranyi și soți, lucră în interesulŪ libertății și independenței statului ungarŪ? De ce își mai dau silință a face pe lume să credă, că entuziasmulŪ lorŪ pentru libertatea popórelorŪ din peninsula balcanică este sincerŪ și nefățărîtŪ?

SuntŪ pline colónele foilorŪ unгурesci de strigăte de indignare, din causă că Rușii facŪ presiuni neiertate asupra BulgarilorŪ. Fôrte bine facŪ, că se indigneză. De ce nu-și redică însă aceste foi măcarŪ o singură dată vocea, când vedŪ, că milióne de Români din statulŪ ungarŪ suntŪ maltratați și prigonitŪ de cătră argații puterei numai pentru cuvântulŪ, că vorŪ să-și păstreze limba și naționalitatea?

De ce nu-și redică vocea, când vedŪ, că față cu noi se calcă ȳilnicŪ constituția, se calcă legile înlocuindu-se cu ordonanțe arbitrare?

E mai puținŪ prețiosă pentru Ungaria libertatea popórelorŪ sale proprii, decâtŪ libertatea popórelorŪ din peninsula balcanică?

RăspunsulŪ bulgarŪ la nota rusescă.

„Agenția Havas“ comunică cuprinsulŪ notei bulgare cătră agenția rusă, notă despre care ni se telegrafiasse pe scurtŪ. Etă ce ȳice nota:

MinistrulŪ afacerilorŪ străine alŪ Bulgariei, răspun-

dendŪ la nota agenției rusesce, — privitóre la circulara ministerială, care ruga pe agenții diplomatice să invite pe supușii străini a nu se amesteca în alegeri, — expune motivele cari au îndemnatŪ pe guvernŪ să facă acestă comunicațiune. „RăspunsulŪ ȳice că mai multe state manținŪ cu o mare îngrijire drepturile capitulațiunilorŪ de cari chiarŪ Rusia a usatŪ adesea. În aplicarea capitulațiunilorŪ se întâmplă câteodată nisce conflicte între autoritățile consulare și bulgăresce, mai cu sêmă în privința punerii în libertate imediată a supușilorŪ străini arestați ca compromiși într'o afacere de poliție și de ordine interioră. Numai pentru a preveni astfelŪ de conflicte, ministrulŪ a indicatŪ măsurile luate în privința străinilorŪ, cari ar contraveni legii privitóre la alegeri.“

„Agenția va admite, că pentru a manține ordinea și siguranța în țeră, e indispensabilŪ ca acțiunea autorității să nu fiă împedecată. AltfelŪ ar fi necesarŪ ca agențiile să-și ia asupra-le obligațiunea de a lua chiarŪ ele măsuri contra supușilorŪ lorŪ insubordinați.“

„MinistrulŪ esprime convingerea că guvernulŪ rusŪ, informatŪ asupra acestui casŪ, va aproba motivele cari au îndemnatŪ pe ministrulŪ bulgarŪ a adresa tuturorŪ agențiilor circulara în cestiune. Motivele acestei circulari suntŪ întărite prin faptulŪ, că cu 2 ȳile înainte de alegeri a sositŪ la Sofia unŪ mare numărŪ de străini suspecți, cari au aruncatŪ alarma în cartirele populate ale capitalei. CâtŪ despre blamul energicŪ din partea generalului Kaulbars, nota spune că miniștrii bulgari primescŪ unŪ blam numai din partea representațiunei naționale cum e stabilitŪ în tóte țerile constituționale.“

„Nota mai ȳice: Prin ordinulŪ generalului baronŪ Kaulbars a-ți binevoitŪ a-mi declara în nota vóstră din 28 Septemvre, că alegerile făcute la acestă dată vorŪ fi considerate de guvernulŪ imperialŪ ca nelegale, adecă contrarŪ cu legile principatului. Cum însă acestă notă nu arată nici unŪ textŪ de lege, care să demonstreze acestă ilegalitate, bine-voitŪ a-mi permite să expunŪ motivele, cari stabilescŪ în ochii guvernului bulgarŪ caracterulŪ legalŪ alŪ alegerilorŪ din cestiune. D-vóstră cunoșceți că tratatulŪ dela BerlinŪ, punendŪ bazele existenței politice ale principatului, stipula asemenea că o adunare de notabili va fi convocată la Těrnova pentru elaborarea unei constituțiuni, care trebuia să servescă de basă dreptului publicŪ interiorŪ alŪ țerei. Acestă constituțiune, care a fostŪ în adevărŪ elaborată sub auspiciile comisarului imperialŪ rusescŪ și aprobată de reprezentanții puterilorŪ, este temeliea întregii legislațiuni bulgăresce.“

„De aceea, departe de a contesta legalitatea acestui actŪ, guvernulŪ imperialŪ a mărturisitŪ mai multŪ decâtŪ odată și în modŪ oficialŪ prin agenții sêi dorința sa de a vedé respectată constituțiunea. ArticolulŪ 43 din constituția stipulează, că principatulŪ bulgarŪ va fi guvernatŪ în modŪ strictŪ prin legile cari vorŪ fi făcute și promulgate în formele arătate de constituția de față. Prin urmare, spre a stabili legalitatea sêu ilegalitatea alegerilorŪ de Dumineca trecută e necesarŪ să se raporteze legilorŪ speciale, cari cărmuescŪ materia.“

„Dér după articolulŪ 25 alŪ legii electorale, alegerile suntŪ verificate de adunarea națională însăși, singurulŪ și uniculŪ judecatorŪ asupra regularității și validității lorŪ. Decă dér nu-i este datŪ să prejudece cestiunea care relevăză competența exclusivă a adunării naționale, guvernulŪ bulgarŪ crede, în ceea ce privește acțiunea sa, că s'a manținutŪ în limitele puterilorŪ și atribuțiunilorŪ sale, convocandŪ colegiile electorale pentru ȳiua de 28 Septemvre, căci și în acestŪ faptŪ s'a conformatŪ dispozițiunilorŪ luate de reprezentanții poporului într'o recentă sesiune estraordinară.“

„Vé rogŪ să bine-voitŪ a supune considerațiunile precedente guvernului vostru, care sperŪ că va aprecia rațiunile, cari au făcutŪ pe guvernulŪ bulgarŪ să privească ca legale alegerile de cari e vorba.“

GuvernulŪ n'a răspunsŪ încă la a treia notă în privința turburărilorŪ de Duminecă.

Marina englesă.

„Pall Mall Gazette“ a provocatŪ o mare senzațiune prin publicarea unorŪ estrase dintr'unŪ memoriu pe care

lordul Charles Beresford, membrul administrației amiralității, în calitate sa oficială l'a înaintat ministrului marinei.

Lordul Beresford blamă fără cruțare starea în care se găsește astăzi marina. El afirmă că Angliei îi lipsește astăzi o conducere inteligentă în ceea ce privește flota. Flota nu e pregătită pentru un război. Amiralitatea cu toată experiența dela 1885 a neglijat de a stabili un plan pentru procurarea materialului de război, pe când Germania, Franța și Rusia în acest scop au un statut major deosebit, care stabilește chiar și cele mai minuțioase planuri pentru preparativele de război. În deosebire și condamnată întocmirea care înlesnește vaselor străine ce plutesc pe apele îndepărtate să potoa aflu mai curând declararea de război decât vasele engleze. Efectivul marinei în timpul de război e insuficient. Prima rezervă a flotei franceze în 48 ore e mobilizată. Anglia însă are trebuință de 5 zile pentru o asemenea mobilizare. Stațiunilor coloniale engleze le lipsește un plan pentru procurarea de carbuni, iar o ordine de bătae nu există de loc.

În fine lordul Beresford propune, pentru procurarea de informații, înființarea unui departament deosebit, care ar avea să se informeze despre starea flotelor străine și despre noile invenții, cum și de a se ocupa cu tot felul de proiecte privitoare la pregătirea de război.

Armata italiană.

„Italia Militară”, organul ministerului de război din Roma, vorbește despre armată și marina Italiei și constată că presa întregă recunoște trebuința regulării tuturor chestiunilor privitoare la reorganizarea armatei, de aceea măsurile care s'ar lua în această privință n'ar întâmpina nici o opoziție.

Cu chipul acesta bugetul marinei, care astăzi e de 80 milioane, ar trebui ridicat la 100 milioane. Cavaleria ar trebui împărțită în 24 regimente cu câte cinci escadrone, astfel că fiecare corp de armată să poată avea câte 2 regimente. Alte 4 regimente, având un număr corespunzător de artilerie călare, ar forma o diviziune de cavalerie de sine stătătoare. Artileria ar trebui sporită încă cu 4 regimente și bateriile în loc de 8 ar trebui să aibă numai câte 6 tunuri.

Efectivul companiilor de infanterie în timpul de pace ar trebui să se compună din cel puțin 120 oameni (actualmente 110). Liberarea soldaților după un serviciu de 2 ani ar trebui cu desăvârșire să înceteze.

Dacă aceste reforme vor fi primite, bugetul armatei va fi de 250 milioane, adică cu 50 milioane mai mare decât astăzi.

SCRIRILE DILEI.

Diarul vienez „Die Presse” publică următoarea informație: Guvernul austriac și cel unguresc în înțelegere cu ministrul de externe având în vedere simptomele de apropiere ce se pregătesc între România și Austro-Ungaria, a înțeles că cererea căilor ferate austro-ungare d'a revoca denunțarea tarifelor unioniste austro-ungaro-române, care era să intre în vigoare la 1 Noembrie. Bine înțeles, sferele noastre conducătoare s'au asigurat mai întâi de consimțământul căilor ferate române.

Ministrul unguresc de agricultură, industrie și comerț a ordonat, în înțelegere cu cel de justiție: 1) Mărci protectoare industriale cu portretele Maiestăților Loră sau ale membrilor familiei domnitoare, nu se pot întrebuiți pentru a însemna marfa; 2) Pentru astfel de mărci protectoare, d'er portretele în legătură cu alte semne, e necesară aprobarea pre-inaltă, ce se obține prin ministrul de agricultură etc. în înțelegere cu ministrul de interne, resp. Banul Croației etc., și cu ministrul de comerț austriac; 3) Cei ce s'au folosit până acum, în bună credință, de marce ca cele de sub punctul 2, rămân neatinși prin dispoziția de față.

În Șeica-mare s'a deschis o școală populară de stat. Nr. elevilor e 5, er alți elevilor 13. Ca învățător funcționează un anumit Konec, absolvent al preparandiei de stat din Deva, er ca învățător Wilhelm Lindner, fiica profesorului dela universitatea din Clușu, Dr. Gustav Lindner. — Șovinismul nu și pot plăti învățătorii, lăsându-i să mără de fome, și cu toate acestea nu slăbesc din dragostea maghiarisării comunele nemaghiare! Ce orbire pentru ca să sufere fiacur!

Ați mai auzit lucru naibii? Isvorele băilor Zizimului conțin materii otrăvicioase, și pentru ca să afle această, comuna noastră a cheltuit 600 fl. A trimes adică apă din amândouă isvorele la stațiunea de analiză chimică a statului în Pesta. „Chemicul” Liebermann

a găsit că isvorul Ferdinand nu conține iod, er isvorul Ludovic conține numai 0.6 miligrame fer, în color 46 miligrame oxid de mangan și 3.2 miligrame oxid de plumb într'un litru de apă! Comuna minunându-se, că până acum încă nici un ompe nu s'a otrăvit cu apa dela Zizin, a însărcinat pe profesorul de chimie de aci K. Jungling împreună cu o comisiune de medici să facă o nouă analiză și etă ce au găsit: isvorul Ferdinand conține iod mult, er isvorul Ludovic nu conține nici urmă de plumb, din contră mai mult fer și mai puțin oxid de mangan de cum a descoperit analiza din Pesta. Comuna va mai încerca și cu o autoritate chimică. Vorba e că s'au dus în vânt 600 fl.?

„Pester Lloyd” din 15 Octomvre spune, că restanțele la tabla reg. din Budapesta cresc mereu. Până acum numărul lor se urcă la 30,000. Fără care se poate convinge că cu înființarea unui mijloc de ajutorare provisor, nu se va pute înlătura această calamitate.

În Ciuc-Vadotfalva au ars la 8 Octomvre n. 5 suri cu proviziune cu tot și o casă. Comuna n'are nici o pompă, er populațiunea, în loc să stingă focul, a găsit mai cu cale să stingă setea devastându pinița comerciantului de rachiu de acolo.

Un diar din Severin ne spune că s'a găsit la o adâncime de trei metri un canal din timpul Romanilor, având 3 metri grosime și 5 metri lărgime. Direcțiunea canalului este dela Dunăre spre miecă-nopte; în interior poate merge un om călare. Construcțiunea este foarte tare și a tribuit să fiă spartă cu dinamită.

În Esseg s'au furat 2500 fl. bani gata, câte două losuri Keglevich, Palffy, Windischgraetz, turcesci, câte trei losuri din 1860 și 1864, d'ale regulării Dunării, Salu și Clary, mai departe trei obligațiuni rurale ungare de câte 1000 fl., cinci obligațiuni de stat de câte 1000 fl., precum și mai multe prețioase, unele cu inițialele M. H.

Congresul geodesic, care trebuia să se deschidă la Berlin în ziua de 20 Octomvre, a fost amânât pe ziua de 27 Mai anul viitor.

Nou abonament la teatru. Cu ziua de mâine, Marți 7 (19) Octomvre se începe al doilea abonament la teatrul german și se va începe cu piesa „Walzerkönig” cu cântări. Directorul Dorn, care, din cauză că prima cântăreță nu s'a ținut de contract, a fost până acum împiedecat de a da operete, d'er după ce va sosi zilele aceste noua cântăreță definitiv angajată, vor fi una după alta reprezentate operetele nou: „Don Căsar”, „Nanon”, „Nacht in Venedig”, „Zigeunerbaron”. La început să vor reprezenta operetele bune mai vechi „Afrikareise” și „Gasparone.” După ce va sosi și cântăreța memorată trupa va fi completă și având puteri bune dorim zelosului director o participare cât mai mare a publicului la al 2 lea abonament.

Astă s'eră Lună trupa teatrală germană va juca „Krieg den Frauen” sau „Die Antixanthippe”, comedie originală în 3 acte de Rudolf Kneisel.

Din dieta ungară.

În ședința dela 13 Octomvre se continuă dezbaterile asupra petițiilor în afacerea Ianski.

Emeric Veszter dorește să se termine odată afacerea, d'er nu împărtășește părerea comisiunii, că autograful ar fi imprăștiat toate îngrijirile. E mult de făcut, spiritul armatei e în contrast cu simțmintele națiunii. D'er să evităm recriminările, deorece raporturile politice ne avertisază să uităm certe, pentru ca națiunea și armata să poată întâmpina cu încredere reciprocă sosirea, poate apropiată, a timpurilor critice. D'er această împrejurare nu ne împedecă a spune, că armata comună e streină pentru noi; toate naționalitățile sunt reprezentate în corpul ofiteresc mai mult decât cea ungurescă. Nu e mirare deci, că spiritul unguresc nu află resunet în acea armată, al cărei corp ofiteresc e compus din acele naționalități, cu care ne hărțuim de un secol. Trebuie să punem capăt acestei stări de lucruri, lucrând guvernul într'acolo, ca se să înființeze în țară institute de educație militară, conduse de bărbați patrioți. Legea și procedura penală militară să se reformeze. Primesce moțiunea lui Apponyi.

Carol Vadnai dorește ca elementul unguresc să fiă mai bine reprezentat în corpul ofiteresc. Autograful a ușurat de o grijă inima națiunii. Privind cele ce se întâmplă în Bulgaria, nu e cu cale să acuzăm spiritul ofiterilor. Dacă s'au ținut toate anti-patice nou, s'au ținut și simpatice. Separându-se ar-

mata, rēul nu se împedecă, căci armată curată ungerescă nu poate fi. Oratorul consimte cu Apponyi, că sunt necesare reforme în armată, d'er să se lase guvernului timp. Primesce propunerea comisiunii.

Emil Szemecz susține moțiunea lui Györfy. Otto Hermann, d'ice că se să fi d'is în autograf, că spiritul armatei nu poate fi altul decât acela al regelui ungar. Armata germană a învins fiind însuflețită de ideea unității națiunii germane. Ce ideea să însuflețescă armata noastră comună? Nici una. În 1866 regimete întregi s'au vorbit să nu și implinescă datoria.

Ministrul Fejervari: Nu e adevărat! Otto Hermann: Regimete întregi s'au dat prisioniere. Ele și-au d'is: Pentru ce ne luptăm? Pentru Austria unitară! Ce minune mai e și asta? Regele Ungariei să se pună în fruntea noastră și să ne d'ică, că avem să luptăm pentru nația ungerescă. Austria unitară e o noțiune burocratică, nici armata nici cetățenii nu se pot însufleți pentru ea. La noi se înveta patriotismul unguresc, în altă parte cel austriac, cel croat. Sporirea salariilor și înaintările sunt singurele argumente, care pot mișca armata. Oratorul își poate foarte bine cugeta cazul, ca statul ungar de sine stătător să aibă armată de sine stătătoare și să încheie cu Austria o alianță defensivă și ofensivă. Comanda e posibilă să fiă și atunci unitară. La Sevastopol au învins trupe franceze și engleze. Primesce moțiunea lui Györfy.

Președintele: Nu pot trece cu vederea expresiunea că Austria e o noțiune diplomatică. (A vrut să d'ică burocratică. Red.) Nu e la loc să întrebunze astfel de expresiuni în două parlamente, avizate reciproc la frățietate.

Alesiu Papp susține propunerea minorității. Ministrul honveșimei Fejervari nu găsește că e nevoie să se ia dispoziții legislative, deorece armata respectă legile și constituțiunea noastră. (Contra d'ic în stânga.) Nu e adevărat că armata e influențată în sensul contrar constituțiunii; greșeli și escese se întâmplă și în alte părți. Nu-i vorba, e necesar, ca trupele ungare să aibă ofiteri ungeri și e liberă fiecare să intre în armată, și cu bucurie chiar se primesc ofiteri ungeri. (Contra d'ic în stânga.) Prin urmare nici în această privință nu e nevoie de dispoziții deosebite. Nici de înființarea mai multor școle militare în Ungaria nu e nevoie. (Claritate în stânga.) Și etă de ce: în Ungaria sunt trei școle reale inferioare militare, de unde tinerii trec în școlile superioare. D'er atâți cadeți sunt acum în armată, încât trebuie să aștepte 3—4 ani până să obțină rangul de oficer. Dacă vom mai împleți școlile, trebuie să aștepte tinerii 7—8 ani până să ajungă oficer.

Thaly: Trebuie să se înființeze o academiă! Ministrul Fejervari: Cei care s'au ordinați în armată și vă veți convinge, că ofiterii esu pe fiecare an din Academiă. Cu atâți mai mult vor aștepta cadeții. Cumcă până acum nu s'ar fi întrebunțat puteri de învățământ patriotic, asta-i o aserțiune, dovedeți nu s'au arătat. (Strigări în stânga extremă: Și cărțile de învățământ!) Puteri de învățământ și cărți de învățământ sunt noțiuni deosebite.

Thaly: Se scriu de puterile de învățământ. Ministrul Fejervari: Arătați-mi cărți, care conțin lucruri nepatriotice, și voi lua măsurile necesare.

Thaly: Sunt în ele lucruri contrare dreptului public. (Larmă în dreapta.)

Ministrul Fejervari: Nu cred înainte d'a mi se dovedi.

Thaly: Pot da de ce dovede.

Ministrul Fejervari: Reformarea legii penale militare e o cerere îndreptățită, d'er e greu a se face această. (Strigări în stânga extremă: De 10 ani se ocupă cu această afacere!) Da, în alte părți se ocupă și mai mult timp. Fără să ajungă la un rezultat. Asta nu-i lucru ușor. E lucru trist, că oratorii din stânga extremă la ori-ce ocaziune, posibil și neposibil, a făcut armata (Strigări în stânga extremă: Nimenea n'a făcut asta!), caută a-i înmormenta vața, înăuntru și în afară de o potrivă. (Contra d'ic în stânga extremă.) Trebuie să protestez în contra acestor persecuții de sport în contra armatei. Îndelung și șgomotose contra d'ic în stânga extremă. S'au d'ic în dreapta.) Respingu aserțiunea d-lui Otto Hermann, că în 1866, 40,000 de ungeri nu și-au implinit datoria, fiindcă n'au vrut să aibă o patriă comună. Ungurul (adecă Ungarul. Red.) și-a implinit deopotrivă cu credință datoria sa în armată la Königgrätz, Lisa și Custoza. (Vii aprobări și aplause în dreapta.) Când a păcătuit v'odată armata în totalitatea ei contra constituțiunii noastre? (Paul Hoitsy:) Asta ar fi și straniu! Strigări în stânga extremă: În totalitatea ei nu! Mișcare în stânga. S'au d'ic în dreapta: Dacă acesta ar fi straniu, atunci nu mai afirmați astfel de lucruri. Pentru unele greșeli și excese nu se poate lovi în armată. (Const. Olay: Trebuie să i pedepsesc!)

Da, d'ér se se lase timpu cercetărilor, ér nu se veniți numai decâtu cu interpelări, când încă respectivul comandant nu scia nimic despre casu. Lăsați timp și veți vedé, că se pedepsesc. D-lu deputat voia se se dea de martir, d'icendú că a încercatú se servescă la marină și la infanteriă, d'ér că a părăsitú serviciulú fiindu simțemintele patriotice ofensate. După a mea convingere, de aceea a întorsú spatele serviciului militar, fiindcă simțea în sine acelu puternic și nenfrénatú talentú de oratorú popularú, (îndelungă ilaritate), care în armată nu are terenú, pentru că acolo se cerú fapte, simțimentú de sine, disciplină și supunere tăcută! (Vii aprobări și aplause 'n drépta). Nu potú vedea o consecință logică în faptulú că domni din stânga extremă pretindú o politică de mare putere (în stânga extremă: N'amú pretins'o!) — am auđitú acesta deunăđi — și în același timpú sdruncină vađa armatei vréndu a o împărți. (Larmă 'n stânga extremă. Vii aplause 'n drépta.) O armată unitară, mare și puternică are în totú casulú mai multă destoiniciă de rezistență, decâtú doué-trei armate mai mici. (Contrađiceri în stânga extremă). Asta-i unú faptú necontestabilú. Mai cereți, ca spiritulú armatei se fiă ungurescú. Credú că nu e nimenea în această cameră și în afară de ea, care n'ar dori, ca teritoriulú Ungariei și locuitorii lui de limbă ungurescă se fiă de trei séu de patru ori mai mare, decum este în faptá de 1000 de ani, și ca Ungaria în puterea unei armate ungare de sine stătătoare și organizată pe o astfelú de basă se dea cuvântulú decisivú în Europa! D'ér, durere, nu e așa! Credú deci, că nu se cade se ne suimú în nori, ci se rămânemú frumosú pe pământú și se ținemú semă de referințele existente. (Mișcare în stânga extremă, aprobări în drépta). Strămoșii noștri au lucrátú forțe înțelepțesce, că apărarea patriei nóstre au incredințatú o unei armate organizate comunú cu Austria. E cu neputință se pretindemú dela această armată unú spiritú exclusivú ungurescú; căci se nu uitámú, că pe lângă națiunea ungurescă servescú în armată și alte naționalități; e absurdú prin urmare a pretinde se domnescă în ea unú spiritú unilateralú naționalú. Eu d'icú că simțimentulú de datocia e basa tuturorú virtuților. (Vii aprobări în drépta). Și decâtú domni dorescú ca corpulú oficerescú alú trupeilor unguresci se constea din Unguri și se fiă însuflețitú de spiritú ungurescú, atunci se nu mai stace armata și se nu 'nspăiménte tinerimea d'a servi în armată.

Colom. Thaly: Nicú nu vremú se servescă!

Ministrulú Fejervary: Și totuși vreți se fiă ungurescú corpulú oficerescú?

Thaly: Vremú se între în armata separată ungurescă!

Ministrulú Fejervary: Asta'i altă cestiune, despre care încă voiú vorbi! Numai încetú, una după alta! (Ilaritate și aplause 'n drépta). Numai intrándú tinerimea în armată, putemú ajunge se avemú unú corpú oficerescú ungurescú, cu spiritú și simțimente unguresci. Altă cale nu e. S'a mai d'isú că trupele ce se întregescú din Ungaria se jure pe constituțiunea ungurescă. Ce ar urma de aci? S'ar face o spărtură în armată, care mărindú se din ți în ți ar duce acolo unde voescú domni din stânga extremă: la instituțiunea armatei unguresci. (Strigări în stânga extremă: Asta o vremú!) Urmarea ar mai fi, că armata s'ar împărți în părți mai mici și n'ar fi capabilă se apere interesele monarhiei séu ale Ungariei. D'ér eu nu credú, că e vr'unú Ungurú capabilú de această operă herostratică! (Aplause sgomotoșe 'n drépta). O armată întemeiată pe naționalități nu se póte crea la noi, asta ar fi o fatală eróre. (Aprobări în drépta). Primescú propunerea comisiei de petițiunii și rogú a o primi și camera neschimbată. (Îndelungí aprobări și Eljen-uri în drépta).

Recursú contra dării pentru Kultüregylej (Urmare și fine).

2. Este lipsitú de orice basă de dreptú concludulú din cestiune pentru-că orice donațiune presupune, deși nu bunăstarea, d'ér celú puținú destoiniciă celui ce face donațiunea, însă este de notorieitate publică, că în comitatulú nostru nicú contribuțiunile de statú nu se potú încasa, ba ce e mai multú restanțele acelora din anú în anú se înmulțescú într'atata, încátú suntú la ordinea d'icii decisiunile administrative privitoare la concesionile date, spre a vinde în licitare publică imobilele contribuabililor pentru scóterea dărilorú publice; acesta e unú semnú, că destoiniciă de a plăti dările locuitorii din comitatú a ajunsú acelu gradú, că însuși erariulú e conștrinsú a se atinge de averea fundamentală, numai ca se și póta scóte pretențiunile; în asemenea împrejurări, triet după părerea mea, reprezentanța comitatensă chiar în interesulú bine înțelesú alú statului, nu póte și nu este îndreptățită a face pe Mecenatele, și a întemeia fundațiunil pe séma unei reuniuni înființată de privați și avizată la dărnicia societății, d'icú nu póte întemeia fundațiunil, cari nu stau în proporțiune cu raporturile materiale ale comitatului nostru, și cari micșoréză și așa mai tare destoiniciă de a contribui cu unú cuvântú, fundațiunil fără păreche, ce nu se potú împăca nicú cu numărulú, nicú cu starea materială a populațiunii; prin urmare concludulú apelatú vătémá interesele statului, pentru-că prin acela se reduce și așa slaba destoiniciă de contribuire a locuitorilor.

3. Este nejustú și neechitabilú concludulú din cestiune, pentru-că presupunéndú — însă neconcedéndú, — că reprezentanța comitatensă plesindú în față cele aduse mai susú ar fi îndreptățită a face fundațiunil pe punga cetățenilor contribuabili, încá și atunci acestú concludú este de a se caracteriza de nejustú și neechitabilú, pentru-că recensimentulú séu numărarea ultimă a populațiunii (veđi opulú: A. m. korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei, Budapest 1882.) comitatulú Törnavi-micú are 92.214 locuitorii, din aceștia 46.034 suntú Români, adică 49.92% față cu aceștia suntú în comitatú 34% Sași și numai 17% Maghiari, și apoi decâtú luámú în considerațiune, că reuniunea culturală maghiară din Transilvania are unú caracterú specificú maghiarú, atunci este o nedreptate a pretinde dela locuitorii români și sași, cari se află în majoritate preponderantă, ca și ei se contribuie în cea mai mare măsură la susú amintita reuniune atunci, când lipsele lorú culturale suntú atâtú de mari.

Nu se potrivește cu dreptatea și eschitatea a arunca pe spinarea lorú astfelú de contribuțiunil, cari după părerea lorú necombătută până acum, nu suntú destinate decâtú spre promovarea culturii maghiare, specialú a elementului maghiarú, și așa trăgéndú consecința din colisiunea intereselorú naționale, unú astfelú de concludú, și așa inoportunú, nu póte decâtú se slăbescă concordia necesară și pe viitorú după părerea mea se fiă spre stricarea armoniei, ce din ți în ți ni-se 'impune, și tocmăi pentru aceea chiar și din punctú de vedere politicú nu este bine a esploata într'atata situațiunea momentană, respective majorității maghiare din comitatulú comitatensú nu-i este iertatú a-și exercia potestatea temporală așa, ca Nemaghiarii se o considere de o tiranisare constituțională ce în urma urmelorú este în stare a spulbera totă increderea, ér această din urmă împrejurare nu póte fi decâtú în detrimentulú concordiei dorite de făcarea patriei adevăraté.

În consecință tuturorú acestora cerú, ca înaltulú ministerú se anuleze concludulú din cestiune, respective se refuze aprobarea aceluia.

Procesulú „Zastavei“.

Joi în 14 Octomvre n. s'a judecatú înaintea juriului din Pesta procesulú intentatú fóiei sêrbescú „Zastava“ pentru „ađitare contra naționalităților“. Ca se vađa și cetitorii noștri în ce a constatú această „ađitare“, e dămú următoarele amărunte:

În 13 Decemvre a. t. apărú în djarulú „Zastava“ unú articulú în care se tracta despre alegerile făcute cu ceva mai înainte în reprezentanța orașului Esseg, cu care ocaziune partida germană-ungurescă alese trei membri din fracțiunea sêrbo-croată. În acestú articulú, scrisú sub titlulú: „O vorbă serioasă către Sêrbi și Croați,“ se d'ice între altele:

„Inimicii Serbiei și Croației au pescuitú din lacú cei mai buni pești pentru sine. Pe când noi emulamú după dictatulú Budapestei și Vienei și ne vătémamú unii pe alții, mărğăritarele nóstre Bosnia și Erțegovina furá ocupate. Pe când noi frații ne certamú, inimicii noștri vătémamá interesele nóstre cele mai bune, tăiará aripile de aurú ale Maticzei, desființară juriulú de presă și libertatea cuvântului, subminară independența judecătorească în țera noastră. Numai decâtú ne vomú uni, putemú fi tari și se d'icemú cu Gladstone: „Josú mânilé!“

Acusatulú e Josa Tomics, redactorulú responsabilú alú „Zastavei“, născutú în Verșetú, de 30 de ani, căsătoritú. Pentru articululú incriminatú nu ia răspunderea, deórece are se facă unele observațiunil contra competenței tribunalului.

Președintele d'ice că tribunalulú are se decidá despre acesta, și nu juriulú. Observările trebuiescú făcute în intervalú de 15 zile dela primirea actului de acușiune. Întrébă apoi pe Tomics: Nu ești redactorulú responsabilú alú „Zastavei“?

Acusatulú afirmă, că elú este, d'ér în sensulú § 33 alú legii de presă numai atunci póte fi trasú la răspundere, când autorulú n'ar fi cunoscutú. În casulú acesta însă autorulú s'a mărturisitú, precum va dovedi cu o declarațiune în scrisú.

Președintele d'ice că din actele tribunalului din Esseg se constatá, că Anton Kovacevics a mărturisitú că elú e autorulú, d'ér că n'a scrisú cu rea intențiune. Totodată Josa Tomics a spusú, că articululú din cestiune s'a trimisú în absența sa Fóia o conducea atunci Ivan Ivanics.

Acusatulú observă, că traducerea articulului în unguresce apare multú mai rabiată decâtú originalulú. Cuvântulú „izrabiti“ nu însemnézá a jefui, ci „a se folosi“, „a esploata“.

Procurorulú d'ice că, chiar decâtú n'a fostú redactorulú acasă, în sensulú § 30 și 33 alú legii de presă e responsabilú. Numai atunci se póte achita acusatulú, decâtú ar fi adevăratú, că Ungurii apasă și jefuescú pe diferitele naționalități. Decá ar peri Ungaria, nu amicii de aceleași sentimente ai acusatului arú întemeia aci unú imperiú, ci puternica Rusiă. Cere se fiă condamnatú acusatulú după punctulú 2, § 172 alú legii penale.

Acusatulú Tomics se aperiá în limba germană. Autorulú articulului a vrutú se aducá o înțelegere între Sêrbi și Croați, fără nicú o rea intențiune. În articulú se critică unele fapte, care nu se potú contesta. Auto-

rulú polemizează cu procurorulú despre pozițiunea Sêrbilor din Ungaria și despre cestiunea naționalităților. Cu totú dreptulú celú au Sêrbii d'a alege liberú pe patriarhulú în congresú, acum câțiva ani li-s'a 'impusú unú patriarhú, care n'are simțú nicú pentru poporulú séu, nicú pentru familia sa. Ungurii suntú intoleranți față cu celelalte naționalități mai mici. Cere se fiă judecatú nu după convingerea politică, ci după dreptú și consciință.

Jurații l'au declaratú unanimú vinovatú. Tribunalulú l'a condamnatú la 3 luni închisóre, 600 fl. amendă, eventualú alte 60 de zile arestú, și 105 fl. 60 cr. cheltueli de judecată. Acusatulú n'a apelatú, ci a și intratú a'și face pedépsa.

Ultime sciri.

Petersburg, 15 Octomvre. O circulară a Rusiei declară că guvernulú Țarului nu recunosce validitatea alegerilorú bulgăresci.

Sofia, 15 Octomvre. O notă a guvernului spune că articolulú „Journalului de St. Petersburg“ semnalatú de „Agenția Havas“, care spune că guvernulú bulgarú ar fi terorizatú pe alegători și denaturatú depeșile, nu se întemeiază de câtú pe date eronate. Adevărulú e că pretutindení alegerile au fostú făcute cu o mare libertate și că în câte-va locuri a existatú terorismulú și decâtú este exces, numai opozițiunei trebuie atribuitú. Deputații asasinați la Dubnița aparținú partidului guvernamentalú. Biroulú electoralú din Sofia a fostú atacatú de partizanii opozițiunei. Relativú la opiniunea exprimată în privința depeșilor, trebuie se se observe că se găsescú acum în Sofia vre-o doué-đeci de corespondenți de țiare germane, englese și rusesci gata a certifica că depeșile lorú nu suntú nicú o dată censurate.

DIVERSE.

Balonulú aeronautului Lhoste. — Balonulú cu care aeronautulú francesú Lhoste a întreprinsú de curéndú călătoria primejdiosă dela Cherbourg la Londra se deosebescé în câteva puncte de căpeteniă de balonele anteriore. Mai întâiu între gondola și între îmbrăcăminte balonului este aplicată o vêsă, prin care se face posibilă o cărnire a balonului contra direcțiunei vântului. Mai departe sub gondolá se află unú șurubú orizontalú, care s'a întrebuițatú cu succesú spre a aduce balonulú mai aprópe de pământú, respective de suprafața mării fără a întrebuița mijloculú obișnuitú d'ér periculosú de a se slobozi gazú din balonú. În fine a fostú lăsatá josú unú felú de ancoră în forma unui înotătorú, care a opritú cursulú balonului în modú nu neînsemnatú. Când balonulú, cu totă rezistența apei provocată de înotătorú, a arátatú în urma urcării temperaturii, éráși înclinarea de a se înálta, călătoria au întrebuițatú mijloculú de a se scobori în mare unú vasú de ferú, ce cuprinde 400 de litruri; acestú vasú se umplú cu apă și fú trasú éráși în susú în cărcătura balonului; balastulú fú măritú în modú însemnatú. În apropierea litoralului, când a fostú de lipsă a ridica balonulú éráși în regiuni mai înalte, apa éráși a fostú deșertată.

Păstrarea zamei de lámăe. — Acestá zémá, care înlocuiescá adesea-ori acidulú citricú, și e așa de destú întrebuițată în economia domestică, se póte păstra, fără a se mucigái séu strica, decâtú se adaugá 10 părți la sutá alcool, care are proprietatea d'a îndepărta cauzele stricăciunei zamei de lámăe ce se păstréză mai alesú pentru timpurile când se găsescú rarú și scumpú lámăele.

Cum se feresce fierulú și tuculú de rugină. — Dupăce obiectele de aceste metale s'au curățitú bine prin ajutorulú acidului sulfuricú slabú (apă tare amestecatá cu apă), care topescé perjuculele de oxidú (rugínélá), după ce se frécá acele obiecte cu nisipú uscatú și se ștergú bine, se vâpsescú cu o amestecătură de părți egale de oxidú de aramă și de boratú de plumbú amestecate cu esență de terebentină. Dupăce se usucá acea unsóre, fierulú se încălđescé în unú cuptorú până la roșu închisú. Vâpsela sa topitú și intrándú în porii fierului, ilú acoperă cu unú lustru care cu greu se ia de pe fierú și devine nepétrundéciosú. Decá se voescé a se acoperi suprafața astfelú tratată cu unú smaltú strălucitorú, se acoperá, dupăce s'a răcitú, cu unú lustru compusú din litharg, boratú de plumbú, esență de lavandá. Apoi se încălđescé din nou. Acesta e marele secretú alú unorú armurieril, cari cu privilegiulú d'a-ți polei, smaltú etc. puscele, astfelú de „miraculosú“ ca se nu mai ruginescá, își iau parale destule.

Curățitulú gémurilorú. — Pentru a se curăți bine gémurile se se întrebuițeze o compozițiă de magnesie calcinatá udatá cu benzină. („Gazeta Săténului“).

Editorú: Iacobú Mureșianu.

Redactorú responsabilú Dr. Aurel Mureșianu

Cursul la bursa de Viena

din 16 Octomvre st. n. 1886.

Table with financial data including bond yields (Rentă de aur, Rentă de hârtie) and exchange rates for various currencies and commodities.

Cursulu pieței Brașov

din 16 Octomvre st. n. 1886

Table with market prices for various goods like flour (Făină), oil (Ulei), and other commodities.

Pischinger-Torte,

o tortă, care a câștigat înalta recunoștință a Maiestății sale Reginei și care, nefiind întrecută în calitatea ei escelentă, a ajuns să fi vestită pretutindeni, să găsească în fie-care și prosperitate.

Emil Porr, băcănia la stéru roșă.

Depositul principal: Oskar Pischinger, Viena, Brigittenau.

Nr. 82/1886.

of. scol.

Concursu.

Pentru ocuparea postului de învățător în clasa I. a școlii conf. gr. cat. din Rodna veche prin acesta se escrie concursu.

Salarul împreună cu acestu postu e de 300 fl. v. a. în care e calculat relutul pentru lemne și cuartir, și se plătesce din cassa fondului scolaru confes. gr. cat.

Doritorii de a ocupa acestu postu au de a-și trimite recursele loru provădate cu atestatul de cualificațiune din limba română și maghiară, despre purtarea morală și de serviciul de până acum, la senatul scolaru confes. gr. cat. mai josu subscrisu, până în 24 Octomvre a. c. când va fi și ziua alegerei, la care concurenții au de a se presenta în persună înaintea senatului scolaru.

Din ședința senatului scolaru confes. gr. cat.

Rodna veche, în 7 Octomvre 1886.

3-3

Președinte:

Clemente Lupșaiu, parochu gr. cat.

Secretaru:

Silvestru Mureșanu, învățătoru.

Tarifa anunțurilor și inserțiunilor.

Anunțuri în pagina a IV-a linia de 30 litere garmond fl. — cr. Pentru inserțiuni și reclame pagina a III linia à fl. — cr 10.

Pentru repetiri se acordă următoarele rabate:

Table showing rebates for repeated advertisements based on the number of repetitions (3-4, 5-8, 9-11, 12-15, 16-20, and more than 20).

Pentru anunțuri ce se publică pe mai multe luni se facu voiri și reduceri și peste cele însemnate mai susu.

Avisu d-lorū abonați!

Rugămă pe d-nii abonați ca la reînnoirea prenumerațiunei să binevoiască a serie pe cuponul mandatului postal și numerii de pe fișă sub care au primitu diarul nostru până acuma.

Domnii ce se abonează din nou să binevoiască a scrie adresa lui muritu și să arate și posta ultimă. ADMINISTR. „GAZ. TRANSILVANIEI”

Mersul trenurilor

Valabilu dela 1 Octomvre st. n. 1886.

pe linia Predealu-Budapesta și pe linia Teiușu-Aradu-Budapesta a calei ferate orientale de statu reg. ung.

Large table with train schedules for routes: Predealu-Budapesta, Budapesta-Predealu, Teiușu-Aradu-Budapesta, and Budapesta-Aradu-Teiușu. Includes columns for train types (omnibus, accelerat, pers. etc.) and departure times.

Nota: Orele de nopte suntu cele dintre liniile gróse.